Rahvakultuuri Keskus

Vana Võrumaa kultuuriprogramm 2014-2017

Programmi kokkuvõte

Tallinn 2017

Sisukord

Sissejuhatus 3

1. Kultuuriprogrammi rahaline maht 3

2. Programmi nõukogu koosolekud 5

3. Taotlusvoorud 5

4. Taotlejad 6

5. Kultuuriprogrammi valdkonnad 8

5.1 Pärimuskultuur 8

5.2 Pärimuskultuuril põhinev loometegevus ja uuslooming 9

5.3 Keel ja haridus 10

5.4 Teadus- ja arendustegevus 11

5.5 Meedia ja mainekujundus 12

6. Vana Võrumaa kultuuriprogrammi uuringu lühikokkuvõte 19

Kokkuvõte 21

Sissejuhatus

„Vana Võrumaa kultuuriprogramm 2014-2017“ oli jätkuks programmile „Vana Võrumaa kultuuriprogramm 2010-2013" ning aastail 2000-2009 toiminud riiklikule programmile „Lõunaeesti keel ja kultuur“, mille toel käivitus võrukeelne ajakirjandus, laienes kohaliku keele ja kultuuri õpe haridussüsteemis, toetati võru keele ja kultuuri teaduslikku uurimist ja rahastati mitmesuguseid kultuuriprojekte.

Programm hõlmas ajaloolise Võrumaa, kuhu kuuluvad järgmised omavalitsused:
Põlva maakonnas – Kanepi vald, Kõlleste vald, Laheda vald, Mooste vald, Orava vald, Põlva vald, Räpina vald, Valgjärve vald, Veriora vald
Tartu maakonnas – Meeksi vald
Valga maakonnas – Taheva vald, Karula vald, Tõlliste vald
Võru maakonnas – Antsla vald, Haanja vald, Lasva vald, Misso vald, Mõniste vald, Rõuge vald, Sõmerpalu vald, Urvaste vald, Varstu vald, Vastseliina vald, Võru vald ja Võru linn.

Vana Võrumaa kultuuriprogrammi 2014-2017 (edaspidi *programm*) üldeesmärgiks oli hoida ja tugevdada Vana Võrumaa kultuurilist ja keelelist eripära, elulaadi, tavasid ja kombeid ning oskusi, laiendada võru keele kasutusvaldkondi ja siduda enam kultuuriruumi kogukonda. Programm toetab UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni eesmärkide täitmist.

Programmi abil aidati kaasa vaimse kultuuripärandi säilimisele ja püsimisele elavas kasutuses, selle taastumisele, arengule ning elujõulisuse tagamisele. Oluline oli just noorte sidumine esivanemate keele ja kultuuripärandiga ning kohalikus kultuuris osalejate ringi laiendamine, aga ka sellele kaasa aitavate tegevuste toetamine ka väljaspool Vana Võrumaad. Kultuuriprogrammi üldeesmärgi täitmine tagati valdkondlikult toetatavate tegevuste kaudu.

Vaimse kultuuripärandi väärtustamine Vana Võrumaa kontekstis tähendab eelkõige võrukeelse kultuuriruumi säilimist. Seetõttu oli kõikide toetatavate valdkondade puhul eelistatud projektid, mida tehti võru keeles või mis toetasid võru keelekeskkonna püsimist ja laienemist.

1. Kultuuriprogrammi rahaline maht

Kultuuriprogrammi rahaline maht oli perioodil 2014-2017 kokku 456 208 eurot. Programmi perioodi esimesel kahel aastal kasvas programmi eelarvemaht. Programmi viimasel aastal eraldati Uma Lehe toetus SA Kultuurilehele, kes nüüd toimetab ajalehe väljaandmist.

- 2014. aastal riigilt eraldatud 125 279 eurot, 2013. aasta jääk 115 eurot, jaotatud 125 394 eurot
- 2015. aastal riigilt eraldatud 131 543 eurot, 2014. aasta jääk 2157 eurot, jaotatud 133 700 eurot
- 2016. aastal riigilt eraldatud 131 543 eurot, 2015. aasta jääk 0 eurot, jaotatud 127 121 eurot
- 2017. aastal riigilt eraldatud 67 843 eurot (ilma Uma Lehe toetuseta), 2016. aasta jääk 5109 eurot, jaotatud 72750 eurot

Jäägid on tekkinud mitterealiseerunud projektide või tagasimaksete arvelt. Toetussummad kanti tagasi ja lisati uue aasta programmi eelarvele.

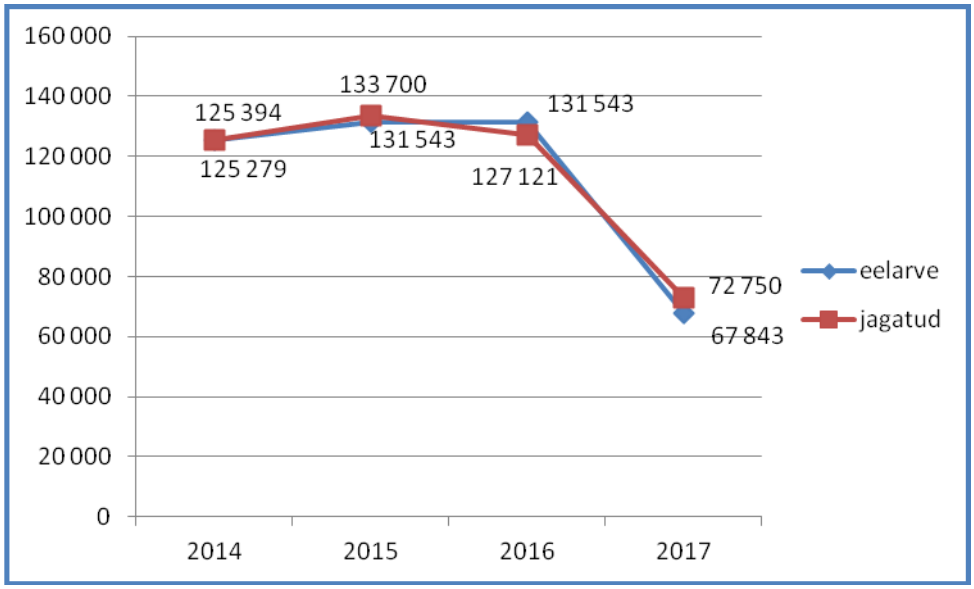

Joonis 1 Programmi eelarve maht 2014-2017

2014.aastal suurenes eelarve maht 10%
2015.aastal suurenes eelarve maht 5%
2017.aastal vähenes eelarve maht 51%, kuna püsikulu ajalehele „Uma Leht“ tõsteti üle SA-le Kultuurileht.

Kultuuriprogrammi eelarve võrdlus programmi eelmise perioodiga:
2010. aastal oli programmi eelarve **95 867** eurot, aasta lõpus eraldatud Riigikogu poolne ühekordne lisarahastus 47 940 eurot läks üle 2011. aasta eelarvesse
2011. aastal oli programmi eelarve **143 802** eurot
2012. aastal oli programmi eelarve 113 890 eurot, 2011. aasta jääk 2173 eurot ja Riigikogu poolne ühekordne lisarahastus 25 400 eurot – kokku **141 462** eurot
2013. aastal oli programmi eelarve **113 890** eurot

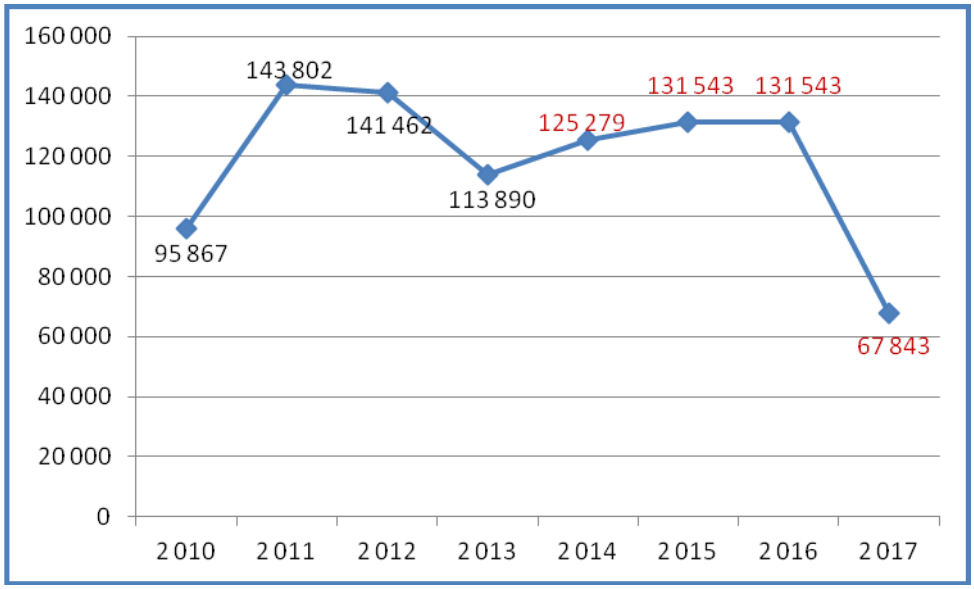

Joonis 2 Programmi eelarve maht võrreldes eelmise perioodiga (2010-2013)

2. Programmi nõukogu koosolekud

- 2014 toimus 3 koosolekut (sh täiendavad koosolekud e-vormis otsuste tegemiseks)
- 2015 toimus 2 koosolekut (sh täiendavad koosolekud e-vormis otsuste tegemiseks)
- 2016 toimus 3 koosolekut (sh täiendavad koosolekud e-vormis otsuste tegemiseks)
- 2017 toimus 4 koosolekut (sh täiendavad koosolekud e-vormis otsuste tegemiseks)

Programmi perioodi jooksul aastatel 2014-2017 toimus kokku 12 kultuuriprogrammi nõukogu koosolekut.

3. Taotlusvoorud

Nelja aasta jooksul toetati kokku 53 erineva taotleja 149 projekti kogusummas 458 850 eurot. Eelmisel programmi perioodil toetati kokku 66 erineva taotleja 152 projekti kogusummas 495 021 eurot.

Tabel 1 Taotletud ja rahastatud projektid perioodil 2014-2017

Aasta	Taotlusi kokku	Summas	Rahastatud projekte	Summas	Rahastatud projektide %
2014	68	213 732	50	**125 279**	73%
2015	62	211 437	43	**133 700**	69%
2016	31	132 928	25	**127 121**	81%
2017	44	117 686	31	**72 750**	70%
KOKKU	**205**	**675 783**	**149**	**458 850**	**73%**

Nelja-aastase perioodi jooksul esitatud taotluste hulgast ligi **73% taotlustest said rahastuse**.

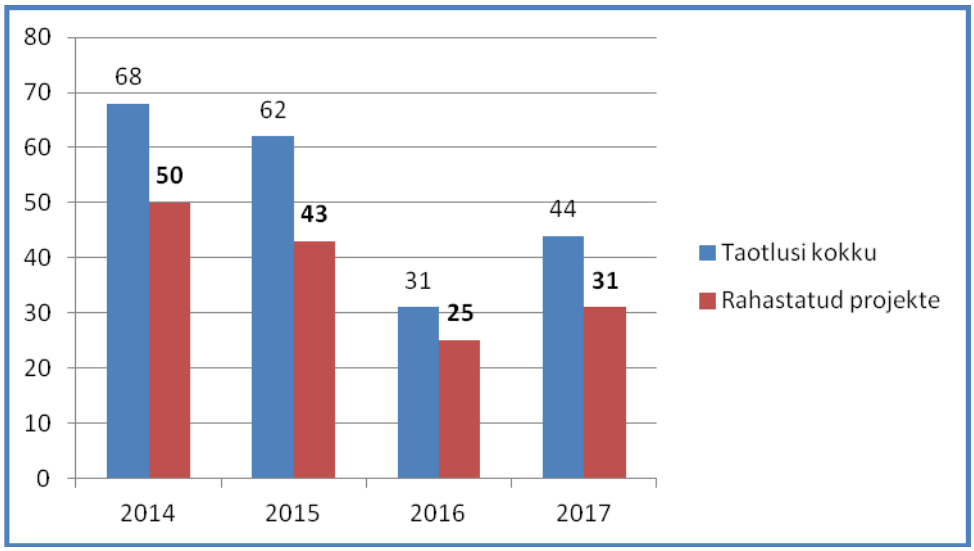

Joonis 3 Esitatud ja rahastatud taotlused arvuliselt

Jooniselt 3 nähtub, et esitatud ja rahastatud taotluste arv on 2016. aastal vähenenud, mille põhjuseks võib olla selle aasta taotlusvooru väljakuulutamise aja muutus. 2017. aastal taotluste esitamise arv taas kasvas, kuid jäi siiski madalamaks programmi perioodi esimestest aastatest. Taotluste arvu vähenemise üheks võimalikuks põhjuseks võib olla vähene teadlikkus programmi olemasolust ja võimalustest.

Esitatud ja rahastatud taotluste arvu vähenemine programmiperioodil näitab, et kirjutatakse vähem projekte ning uusi taotlejaid ei ole toetuse saajate ringi piisavalt lisandunud.

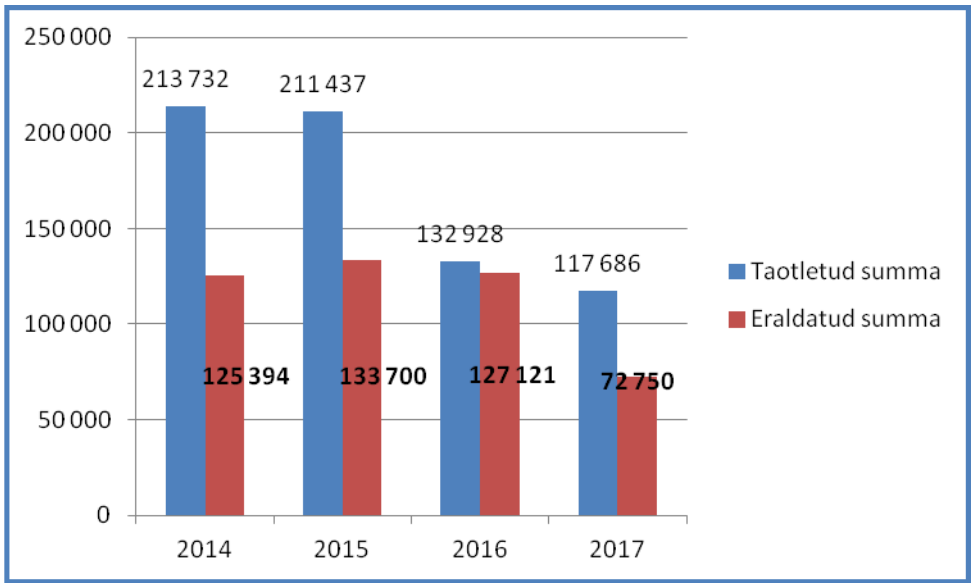

Joonis 4 Võrdlus taotletud ja eraldatud toetuse summa vahel

Perioodi jooksul eraldatud toetuste summa moodustab ligi 68% taotletud summast. Kui taotlejate ring ja eesmärgistatud projektide hulk suureneks, siis võib jääda eraldatud toetuste summa ebapiisavaks kõikide projektide elluviimiseks.

4. Taotlejad

Programmi nelja-aastase perioodi jooksul eraldati toetust kokku 53 erinevale organisatsioonile või ühendusele.

Tabel 2 Programmi perioodil suurimad toetuse saajad ja nende poolt läbi viidud mõnede sündmuste loetelu

Taotleja nimi	Rahastatud taotluste arv	Toetuste summa kokku
Võru Instituut (võrukeelne kooliõpe, keelepesad lasteaedades, raamatud, CD-d, võro- ja setokeelsed nukuteatrietendused lasteaedades, Põlva Talurahvamuuseum: võru keele laagrid lastele jne)	34	100 258 (sh keelepesad 47 551)
MTÜ **V**õru Selts VKKF (Uma Pido, suitsusaunapärandi uurimine, võrokeelne ajaleht Uma Leht, raadiouudised, suitsusaunapärandi hoidmise tegevused jne)	15	220 427 (sh Uma Leht 183 500)
MTÜ **K**arula Hoiu Ühing (võru keele kursus täiskasvanutele, võru keele ja kultuuri suvekoolid ning pillilaagrid lastele	7	5 268
Põlva Vallavalitsus (lõõtspillifestival Harmoonika, Lasteaia Mesimumm: Meelespea rühma keelepesa)	5	5 800
MTÜ **T**eppo Lõõtsatalu (lõõtsamängijate õpitoad ja pärimusõhtud)	5	5 600
MTÜ **K**õrvipalu Loometalu (rahvapillilaagrid lastele	5	5 336

ja täiskasvanutele		
Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskus (Tartu Ülikoolis võru-keelse ja –teemalise õppe korraldamine sh halduskulud)	4	22 795
MTÜ **V**õru Folkloorifestival (A.Teppo lõõtsavõistlus ja Võrumaa tantsude õpitoad)	4	9 700
MTÜ **F**olgisellide Selts (rahvamuusikatöötluste festival Moisekatsi Elohelü	4	9 500
MTÜ **H**aanjamaa Kultuurikoda (suitsusauna nädal)	4	6 000
Võru Vallavalitsus (Puiga kool XIV, XV ja XVII võrukeelsete näitemängude päev, Helju Kalme jutuvestja lugude jäädvustamine)	4	2 100
Võru Lasteaed Päkapikk (õpetajatele rahvarõivaste valmistamise töötoad)	4	972
Kultuurileht SA (Täheke võro keelen 2015, 2016, 2017)	3	5 464
MTÜ **V**iljandimaa Lõõtsaklubi	3	4 500
MTÜ **T**allinna Võru Selts	3	950

Esitatud taotluste hulga poolest on antud programmiperioodil aktiivsemad olnud Võru Instituut, Võru Selts VKKF ja Karula Hoiu Ühing. Iga-aastased taotlejad on olnud veel Põlva Vallavalitsus, Teppo Lõõtsatalu ning Kõrvipalu Loometalu ja Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskus.

Enim said toetusi Võru Selts VKKF, Võru Instituut ja Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskus (vt tabel 2).

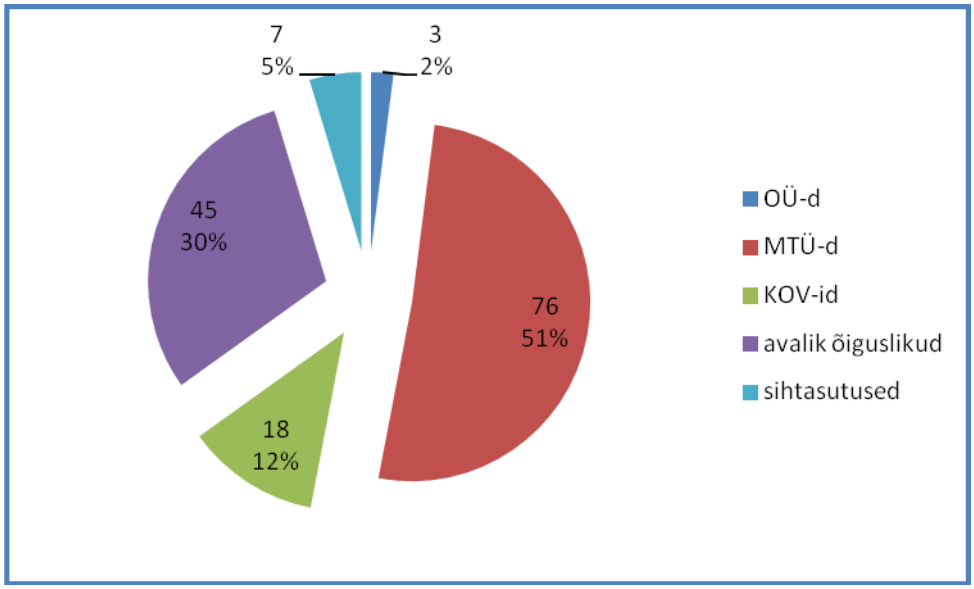

Joonis 5 Toetuse saajad omandivormi järgi

Taotlejatest 51% olid MTÜ-d. Kohalikud omavalitsused ja nende allasutused moodustasid taotlejatest 12%, avalik-õiguslikud institutsioonid moodustasid 30% taotlejatest ning 5% sihtasutused ja 2% osaühingud.

Käesoleval aastal RAKi poolt läbi viidud uuringu tulemusest lähtub, et kohalik kogukond on aktiivne tegutseja, kuid vana võrumaa programmile on tekkinud teatav kinnisuse-elitaarsuse maine, mis ei julgusta uusi taotlejaid aktiivselt uusi projekte kirjutama.

5. Kultuuriprogrammi valdkonnad

Kultuuriprogrammi valdkonnad on:

- Pärimuskultuur
- Pärimuskultuuril põhinev loometegevus ja uuslooming
- Keel ja haridus
- Teadus- ja arendustegevus
- Meedia ja mainekujundus

Tabel 3 Toetatud projektide arv valdkondade kaupa

	2014	2015	2016	2017	KOKKU
Pärimuskultuur	26	15	10	14	**65**
Pärimuskultuuril põhinev loometegevus ja uuslooming	5	7	5	6	**23**
Keel ja haridus	14	17	5	7	**43**
Teadus- ja arendustegevus	3	0	1	2	**6**
Meedia ja mainekujundus	2	4	4	2	**12**
KOKKU	**50**	**43**	**25**	**31**	**149**

Tabelis 3 (samuti joonis 6) on arvuliselt näidatud toetatud taotlused aastate ja valdkondade lõikes. Kõige rohkem toetati pärimuskultuuri valdkonna projekte - kokku 65. Pärimuskultuuril põhineva loometegevuse ja uusloomingu valdkonnas toetati 23 projekti. Jätkuvalt on suur toetus keele ja hariduse projektidel, mida toetati 43 korral. Teadus- ja arendustegevuse projekte toetati 6 korral. Meedia- ja mainekujunduse valdkonnas toetati 12 projekti.

Paljud projektid sobituvad oma olemuselt, eesmärgilt ja sisult mitmesse valdkonda, kuid programmi nõukogu koosolekul otsustatakse ühiselt konsensuse alusel, millisesse valdkonda projekt paigutatakse.

5.1 Pärimuskultuur

Valdkonna toetamise eesmärgiks on tagada Vana Võrumaa kultuuripärandi ja võru keele elujõulisus ning kogukonna aktiivsus selle hoidmisel ja järeltulevatele põlvedele edasiandmisel.

Näiteid toetatud projektidest:

- MTÜ Haanimaa Kultuurikoda – Haanimaa suidsusanna nätäl
- MTÜ A.Teppo Lõõtsatalu – Pärimuskontserdid Teppo lõõtsatalus
- Kanepi Maaelu Edendamise Selts – Talutööde õpipäev „Rehepapi seitse ametit“
- Prastuli Selts – Tsiistre linamuuseumi välitööd
- Kõrvipalu loometalu – rahvapillilaagrid
- MTÜ Eesti Pärimusmuusika Keskus – Võromaa pärimusmuusikast koolikontserdid Võrumaa koolides
- MTÜ Vanaajamaja – pärandehituse koolitused
- MTÜ Võro Selts VKKF – IV Uma Pido ettevalmistamised ja läbiviimised

- Võru Folkloorifestival – A.Teppo lõõtsavõistlus ja pärimustantsu õpitoad
- SA Pokumaa – Sannapäiv
- Põlva Vallavalitsus – Lõõtspillifestival Harmoonika
- Sõmerpalu Vallavalitsus – kandlelaager Sõmerpalus
- SA Räpina Inkubatsioonikeskus – Vana Võrumaa toidukultuur
- Lasva Käsitööselts – Laste huvilaager
- Ühing Pikakannu kooli areng – väikekannelde soetamine
- Valgjärve Vallavalitsus – Karl Kikka 100.sünniaastapäevale pühendatud lõõtsapäev
- Võru Vallavalitsus: Puiga kool – XIV, XV ja XVII võrukeelsete näitemängude päev

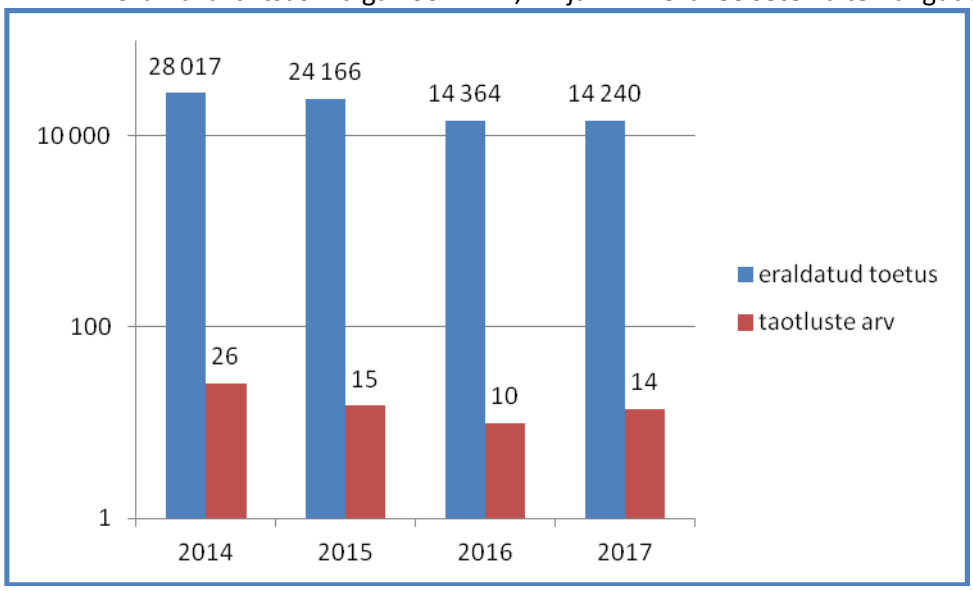

Joonis 6 Valdkonna pärimuskultuur taotluste arv ja toetuste summad perioodil 2014-2017

Pärimuskultuuri sündmused on eelkõige tugevdanud kogukondlikke sidemeid ja identiteeti. See on aidanud elavdada ja edasi kanda teatud osa traditsioonidest. Avalikkusele suunatud pärimuskultuuri üritustest osavõtjate ring on olnud laialdane. Pärimuskultuuriga tegelemine on muutunud ka laste ja noorte seas populaarsemaks ning kogukond tunneb end oma keele ja kultuuri kandjatena.

5.2 Pärimuskultuuril põhinev loometegevus ja uuslooming

Valdkonna toetamise eesmärgiks on mitmekesistada loometegevust, tihendades seoseid pärimuskultuuri ning kaasaja kultuuri vahel.

Näiteid toetatud projektidest:
- Võro Selts VKKF – IV Uma Pido Põlvas Intsikurmus
- Ruusa Kultuuri- ja noorteühing – suvelavastus „Lahvka“
- SA Võru Kannel – suvelavastus „Simmanilugu“
- Võru Instituut – Lastelaulde plaat „Upa, upa ubinakene“
- MTÜ Seto Ateljee Galerii – Kauksi Ülle Valit teoste II köite koostamine
- OÜ Mr Bee – Eesti-ja võrukeelne pilteepos „Kalevipoeg“
- MTÜ Ansambel-7 – Põlva kihelkonna rahvaviisidel põhinev oratoorium „Tähemõrsja“

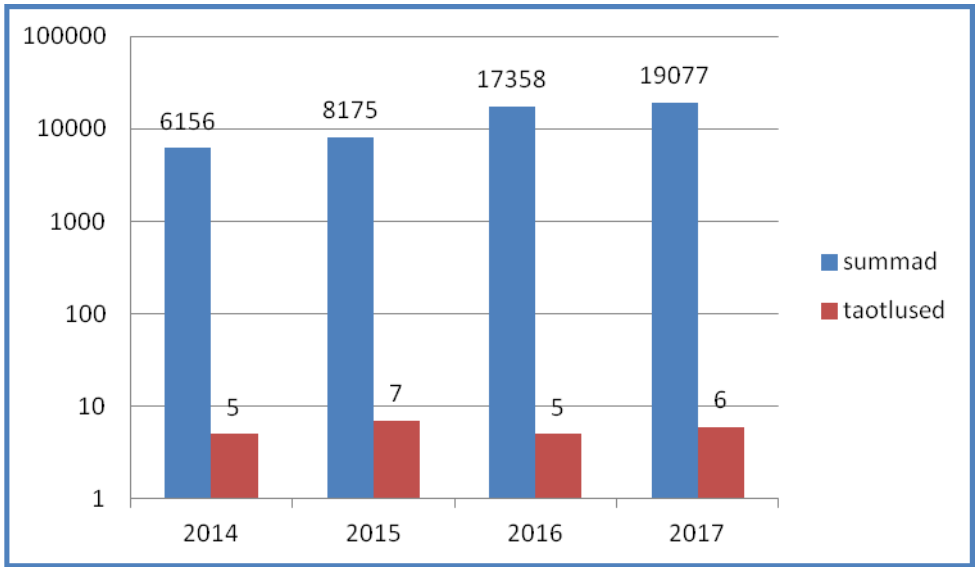

Joonis 7 Valdkonna pärimuskultuuril põhinev loometegevus ja uuslooming taotluste arv ja toetuste summad perioodil 2014-2017

Tähelepanu on pööratud võru keele ja kultuuri kaasaegsetele väljunditele. Seeläbi on pärimus hoitud ja edasi antud uusloomingus ning pärimuskultuuril põhineval loometegevuses. Uue ideena valmis Vana Võrumaa muusikapärandit tutvustav võrukeelne oratoorium „Tähemõrsja“.

5.3 Keel ja haridus

Valdkonna toetamise eesmärgiks on laiendada võru keele kasutamist erinevate sihtrühmade hulgas ning anda neile teadmisi Vana Võrumaa kultuuriloost ja kultuuripärandist.

Näiteid toetatud projektidest:

- Haanimiihhi nõvvokoda – Haanimaa keelepesä
- MTÜ Karula Hoiu Ühing – Karula-Hargla kihelkonna laste võru keele ja kultuuri suvekool; täiskasvanute keeleõpe Karula kihelkonnas
- Põlva lasteaed Mesimumm – Meelespea rühma keelepesa arendamine
- Põlva Talurahvamuuseum – võru keele ja kultuuri laagrid Karilatsis
- Kaika suveülikoolid Osulas, Räpinas, Tsiistres ja Kornetis
- Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele ja kultuuriuuringute keskuse tegevused
- Võru Instituut – võrukeelsete töölehtede konkurss õpetajatele; Eesti-võru sõnaraamat; Võrokõisi köögi-ja söögiraamat; kirjanduse võrukeelne õpe Vastseliina Gümnaasiumis; eelkooliealiste laste võru keele ja kultuuri õpe

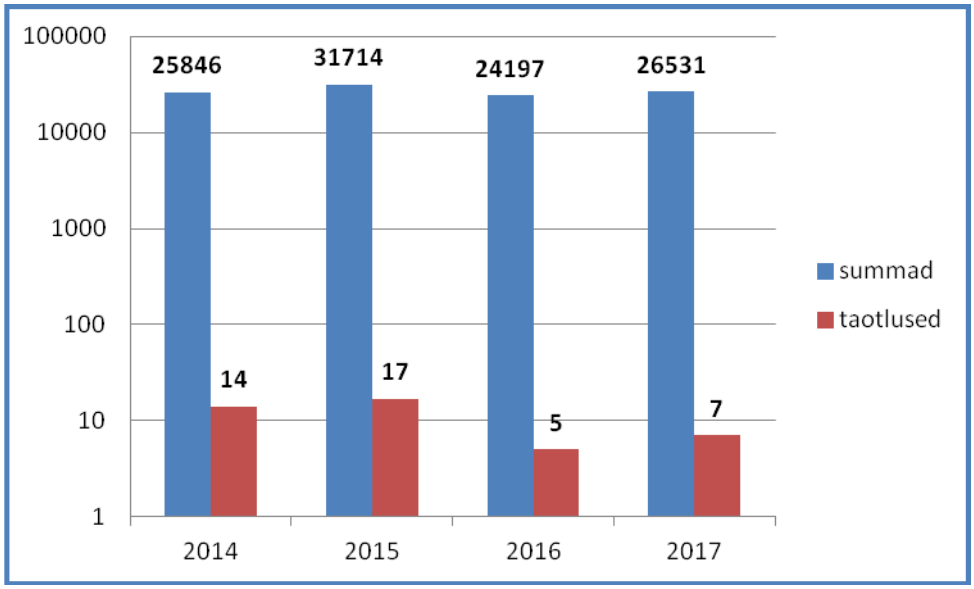

Joonis 8 Valdkonna keel ja haridus taotluste arv ja toetuste summad perioodil 2014-2017

Programmi perioodi jooksul on oluliselt kasvanud keelepesade arv, kus lasteaedades tegeletakse süsteemselt võru keele ja kultuuri õpetamisega. Põhihariduse astmes on õppetegevuse toetamiseks panustatud võimalikult mitmekesiste õppematerjalide loomisesse.

5.4 Teadus- ja arendustegevus

Valdkonna toetamise eesmärgiks on tagada teadusuuringute kaudu uute teadmiste saamine Vana Võrumaa ja võrukeste kultuuri kohta ning teha tulemused kättesaadavaks nii uurijatele kui kogukonnale.

Näiteid toetatud projektidest:

- Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele ja kultuuriuuringute keskuse tegevused
- Võru Instituut – Konverents Aig õdagumeresoomõ kiilin Aeg läänemeresoome keeltes
- Võru Instituut – Osalemine konverentsil „Sociolinguistic Symposion 20“ Jyväskyläs
- Võru Instituut – Võrumaa päritolu perekonnanimede artiklite koostamine Eesti perekonnanimeraamatu jaoks

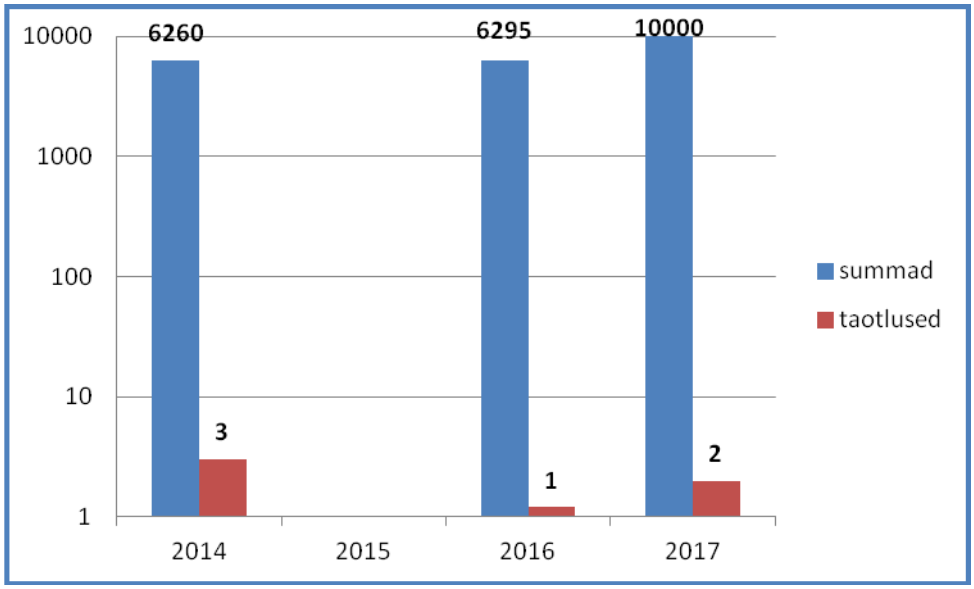

Joonis 9 Valdkonna teadus- ja arendustegevus taotluste arv ja toetuste summad perioodil 2014-2017

5.5 Meedia ja mainekujundus

Valdkonna toetamise eesmärgiks on hoida ja tugevdada kohalikku identiteeti võrukeelse meedia abil ning tõsta Vana Võrumaa kultuuripärandi tuntust üleriigilise meedia, infomaterjalide ja -ürituste ning filmide kaudu.

Näiteid toetatud projektidest:

- Võru Selts VKKF – võrukeelne ajaleht ja internetiväljaanne Uma Leht (2014-2016), võrukeelsed uudised Vikerraadios
- SA Kultuurileht – Täheke võro keelen 2015, 2016, 2017
- Eesti Rahvusringhääling – Tagamõtsa seriaali stsenaarium
- Võru Instituut – Hindätiidmise avvuhind 2016

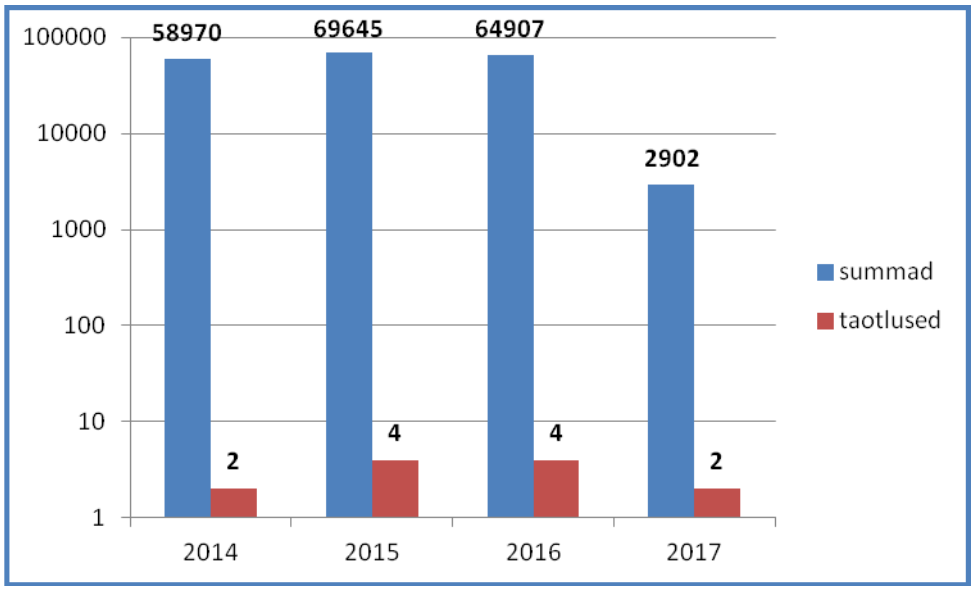

Joonis 10 Valdkonna meedia ja mainekujundus taotluste arv ja toetuste summad perioodil 2014-2017

Programmi toel on tagatud ajalehe Uma Leht regulaarne ilmumine ning raadiouudiste valmimine. Uma Leht on kõige suurema ja laialdasema mõjuga võru keele elujõulisena püsimisel ning on kõige suurem võrukeelse kogukonna ühendaja. Võrukeelne meedia aitab kaasa Vana Võrumaa kohaliku rahva identiteedi tugevdamisele ning eneseteadvuse kasvule. Samuti aitab meedia teadvustada Vana Võrumaa kultuuripiirkonna omapära.

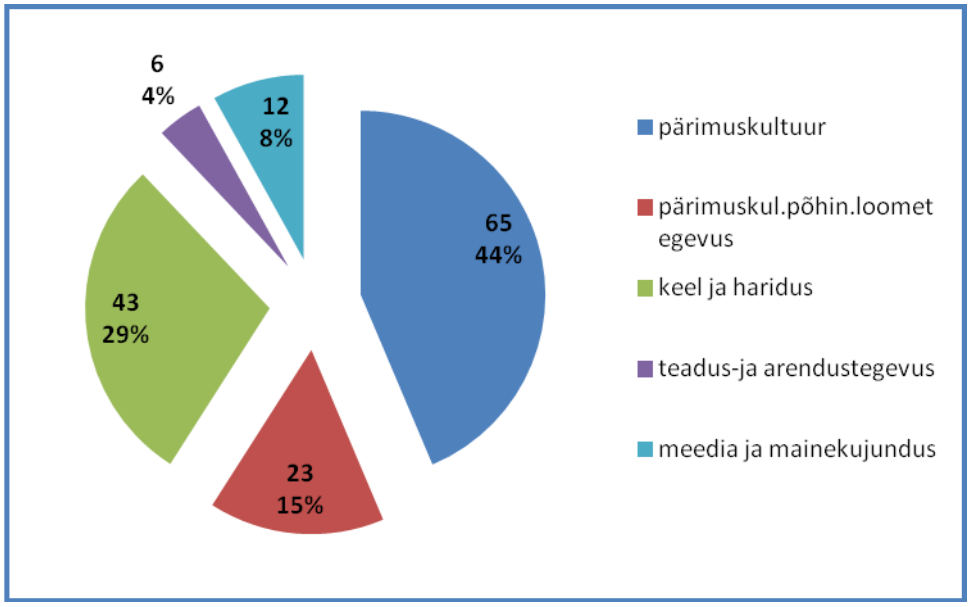

Joonis 11 Toetatud projektide arv valdkonniti perioodil 2014-2017

Kõige rohkem on toetatud pärimuskultuuri valdkonda kuuluvaid projekte – 44% ulatuses. Pärimuskultuuri valdkonna hõlmavad pillide soetamine-valmistamine ja pillilaagrid, vanadel käsitöövõtetel põhinevad töötoad, seto- ja võrukeelsed nukuteatri etendused, murdekeelsed suvelavastused, suitsusauna tegevused jne. Pärimuskultuuri loetellu lisanduvad veel erinevad pärimuskultuurialased ürituste projektid nt pärimuskontserdid Lõõtsatalus, Võru folkloorifestival, Põlva lõõtspillipidu Harmoonika jne.

Keele ja haridus projektid 29% ulatuses moodustavad teise suure rühma valdkondlikus jaotuses. Siia on arvatud keelepesad, võrokeelsete raamatute väljaandmine, Kaika suveülikool, võrokeelse õppematerjali väljatöötamine, Vastseliina Gümnaasiumis võru kirjanduse võrukeelne õpetamine, Puiga koolis toimuv võrukeelsete näitemängude päev jne.

Vähem on toetatud pärimusel põhineva loometegevuse ja uusloomingu projekte – kõigest 15% ulatuses, kuid samas on need sündmused – rahvamuusikatöötluste festival Moisekatsi Elohelü, väljaantud trükised (Mino Võromaa kogumikud, mitmed lasteraamatud jpm) ja CD-d (lastelaulude plaat Upa, upa ubinakõnõ jmm) märgilise tähendusega pärimuse, kogukonna ja valdkonnas tegutsejate jaoks.

Kõige vähem projekte on toetatud teadus- ja arendustegevuse ning meedia ja mainekujunduse valdkondades. Samas sõltuvalt nende valdkondade spetsiifikast, et tegevused on suuremahulised ja haaravad kogu kultuuriruumi, esitataksegi neid projekte vähem. Toetussummad meedia ja maine valdkonna projektidele on aga kõige suuremad moodustades 43% kogu toetustest. Eraldatud toetused valdkonniti on toodud joonisel 12.

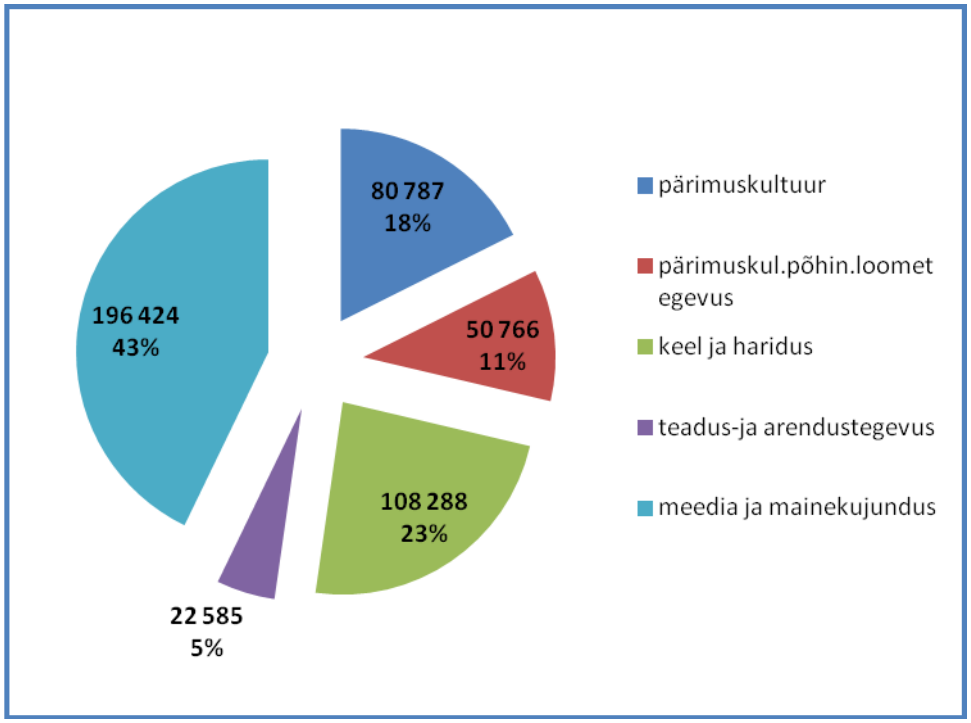

Joonis 12 Eraldatud toetussummad valdkonniti perioodil 2014-2017

Kõige suuremad toetussummad 43% on eraldatud meedia ja mainekujunduse valdkonnale, kuigi vaadeldaval perioodil on projekte olnud suhteliselt vähe - kokku 12. Vaatamata sellele, et keele ja hariduse valdkonna projekte on olnud kokku 43, moodustavad eraldatud toetused 23% toetuste kogumahust. Meedia-ja mainekujunduse ning keele ja hariduse valdkondadele on eraldatud toetusi kokku 66%. Pärimuskultuuri valdkonna projekte oli arvuliselt rohkem (65 projekti), kuid toetussummad on olnud väiksemad. Seega võiks toetusi rohkem saada pärimusega seotud sündmused, töötoad, rahvarõivaste soetamine lastele jms tegevused.

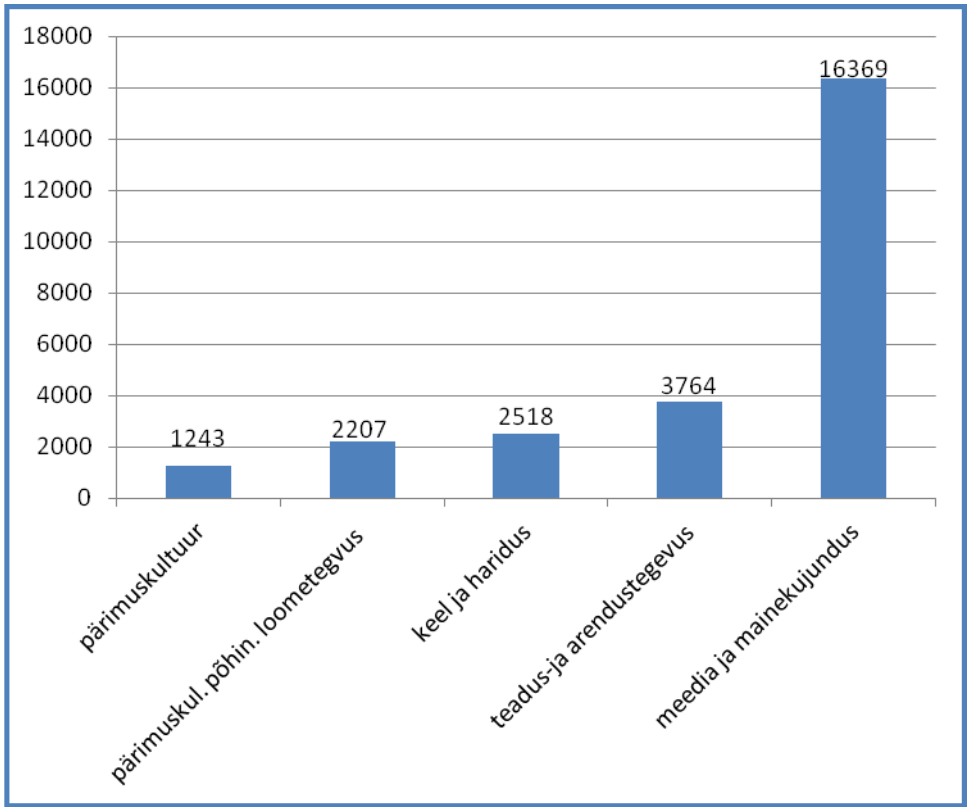

Joonis 13 Keskmine ühe projekti maksumus valdkonniti

Lastele ja noortele suunatud sündmuste projekte on toetatud **43**-l korral. Projektide väljunditeks on enamasti keele- ja pärimuskultuurialased koolitused, laagrid vm sündmused ja pillide soetamine.

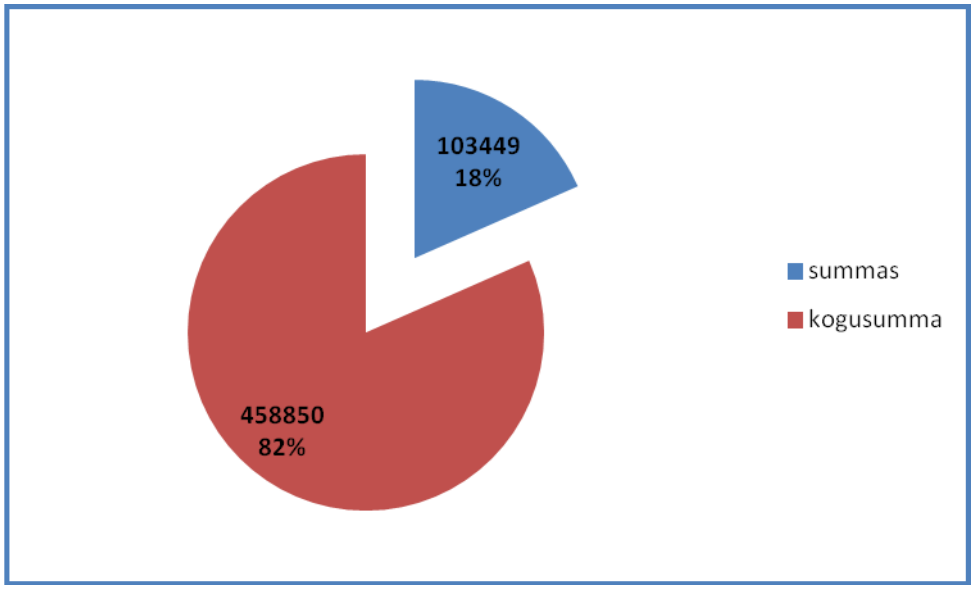

Joonis 14 Lastele ja noortele suunatud sündmuste toetuste % toetuste kogusummast

Näiteid: võru keele ja kultuuri laagrid ning suvekoolid Põlva Talurahvamuuseumis, Harglas, Lasval, sannapäiv Pokumaal, koolikontserdid Vana Võromaa pärimusmuusikast Võrumaa koolides, võru kirjanduse võrukeelne õpetus, võrukeelsete näitemängude päevad Puiga koolis jne.

Kokku on toetatud lastele suunatud projekte 103 449 euroga.

Pärimuskultuuril põhinevaid sündmusi ja nende ettevalmistamist on toetatud **65**-l korral. Toimunud on mitmeid suuremaid ja väiksemaid festivale, pärimuspäevi, pillide valmistamine, näituste uuendamist, töötubasid jpm, mida programmist toetati.

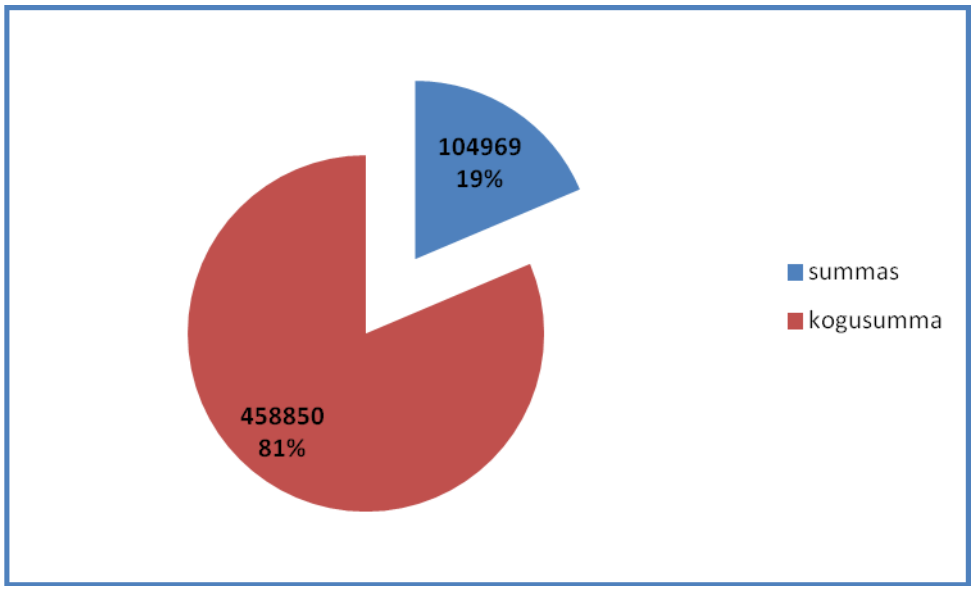

Joonis 15 Pärimuskultuuril põhinevad sündmuste toetuste % toetuste kogusummast

Näiteid: pärimuskontserdid Lõõtsatalus, suitsusauna nädalad, Uma Pido, lõõtspillifestival Harmoonika, Moisekatsi Elohelü, Võru Folkloorifestival, erinevatel traditsioonilistel töövõtetel põhinevad õpitoad (Rehepapi seitse ametit).

Kokku toetati sündmuste läbiviimist 104 969 euroga.

Võru keele, kultuuri- ja koduloo tundide projekte on toetatud 31 korral. Sinna hulka on arvestatud kõik haridus- ja keeleprojektid – keelepesad, võru keelsed uudised rahvusringhäälingus, keelelaagrid, õpitoad täiskasvanutele, Kaika suveülikool, võru kirjanduse võrukeelne õpetus Vastseliinas.

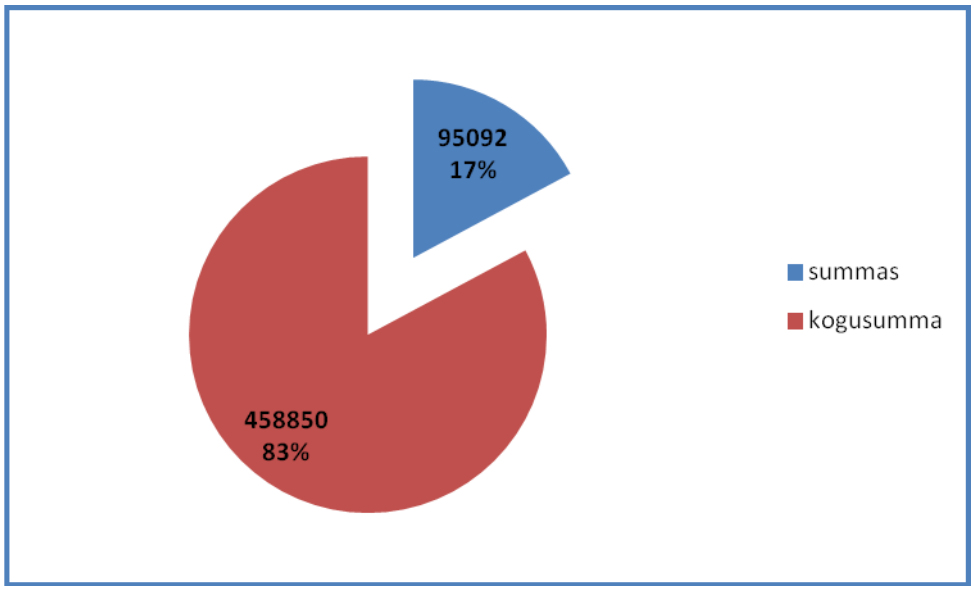

Joonis 16 Võru keele, kultuuri- ja koduloo tundide toetuste % toetuste kogusummast

Näiteid: Haanimaa keelepesa, Karula-Hargla kihelkonna laste võru keele ja kultuuri suvekool, pärimuslaagrid Põlva Talurahvamuuseumis, Kaika suveülikoolid, võru keele kursus täiskasvanutele Karula kihelkonnas, eelkooliealiste ja kooliõpilaste võru keele õpe.

Kokku toetati võru keele, kultuuri- ja koduloo tundide projekte 95 092 euroga.

Programmi perioodil on **trükiste ja audiovisuaalsete digitaalväljaannete** arv 25. Toetatud on raamatute koostamist, illustreerimist, trükkimist, CD-de koostamist-valmistamist ning perioodikat.

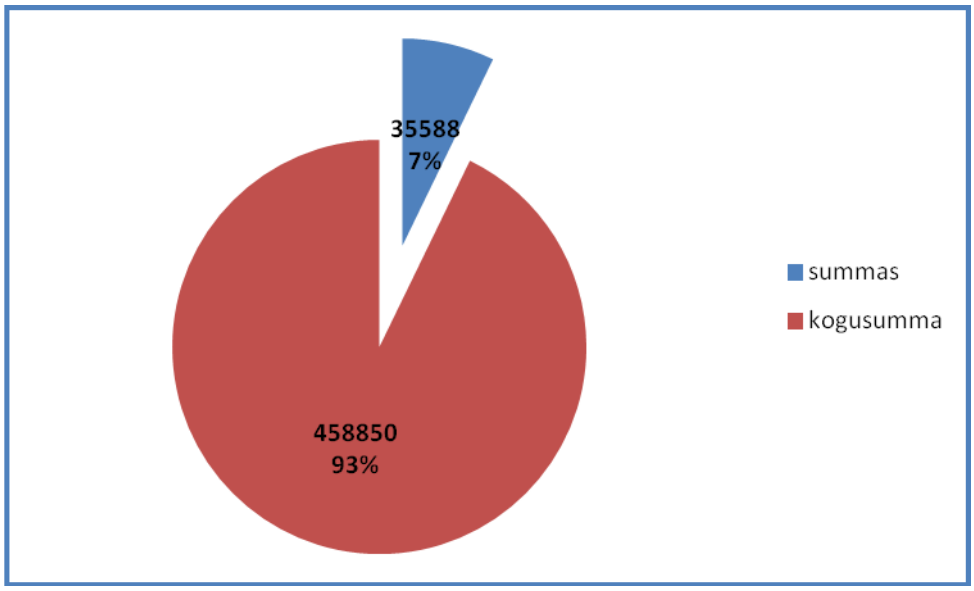

Joonis 17 Trükiste ja audiovisuaalsete väljaannete % toetuste kogusummast

Näiteid:
2014 „Mino Võromaa 27“, Eve Hele Sits „Ubinit uutman“, autorite kollektiiv „Eesti murded. Lõunaeesti keelesaarte tekstid“, Evar Saar „Kõnõla mõtsan mädänü puuga“, koostaja Urmas Kalla „Ütelüisi võro keeli/võrukeelseid kõnekäände. Eläväneelähtäja haard hõngu“, autorite kollektiiv „Eesti-võru sõnaraamat“, Triinu Guerrin ja Kadri Karu „Võrokõisi köögi-ja söögiraamat“
2015 „Mino Võromaa 28“, „Piltsõnastu latsilõ 2“, Täheke võro keelen, eesti- ja võrukeelse pilteepose Kalevipoeg II osa
2016 „Mino Võromaa 29“, Triinu Laan „Vana katkine kass“, Täheke võro keelen
2017 võrukeelse aabitsa uuendamine (sh digitaliseerimine), „Mino Võromaa 30“, eesti- ja võrukeelse pilteepose Kalevipoeg III osa, Vana Võrumaa ja Lõuna Tartumaa laulumängud, Täheke võro keelen
Harry Lindmetsa CD plaat, Karl Kikka lõõtsamuusika CD, Helme Kalme lood, lastelaulde CD „Upa, upa ubinakene“

Kokku on toetatud väljaannete projekte 35 588 euroga.

Võru keelt ja kultuuri käsitlevate õppematerjalide projektide arv on 9. Toetatud on raamatute ja töölehtede, artiklite koostamist, aabitsa töövihiku uuendamist ja digiteerimist.

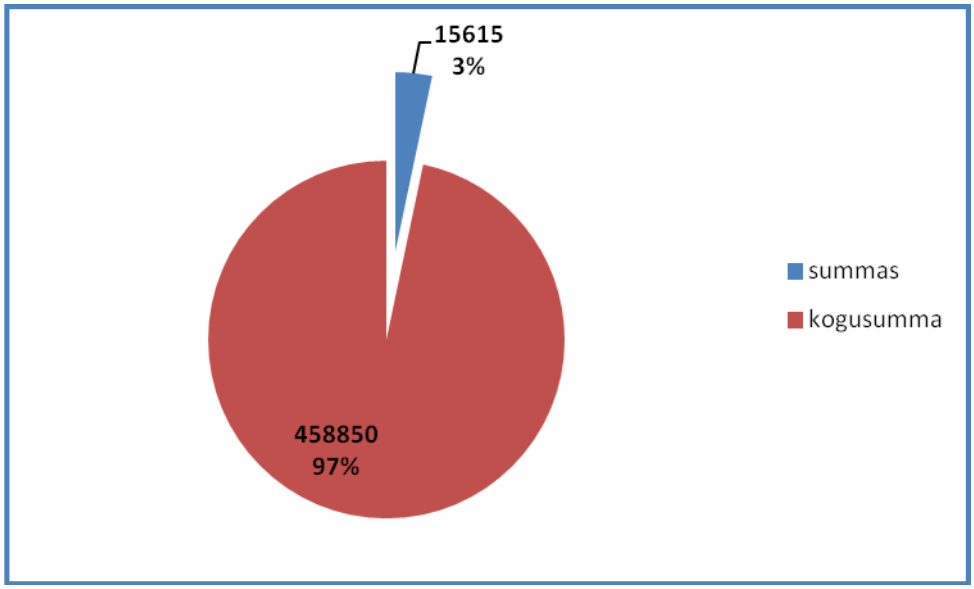

Joonis 18 Võru keelt ja kultuuri käsitlevate õppematerjalide % toetuste kogusummast

Näiteid: raamatud „Eesti murded. Lõunaeesti keelesaarte tekstid“, „Eesti-võru sõnaraamat“, „Võrokõisi köögi-ja söögiraamat“, Piltsõnastu latsilõ II, võrukeelsed töölehed, aabitsa digitaliseerimine

Kokku on toetatud võru keele ja kultuuri õppematerjalide projekte 15 615 euroga.

Perioodi kolmel aastal on toetatud ajalehe **Uma Leht** väljaandmist keskmiselt 60 833 euroga aastas ja kolmel aastal kokku 182 500 euroga.

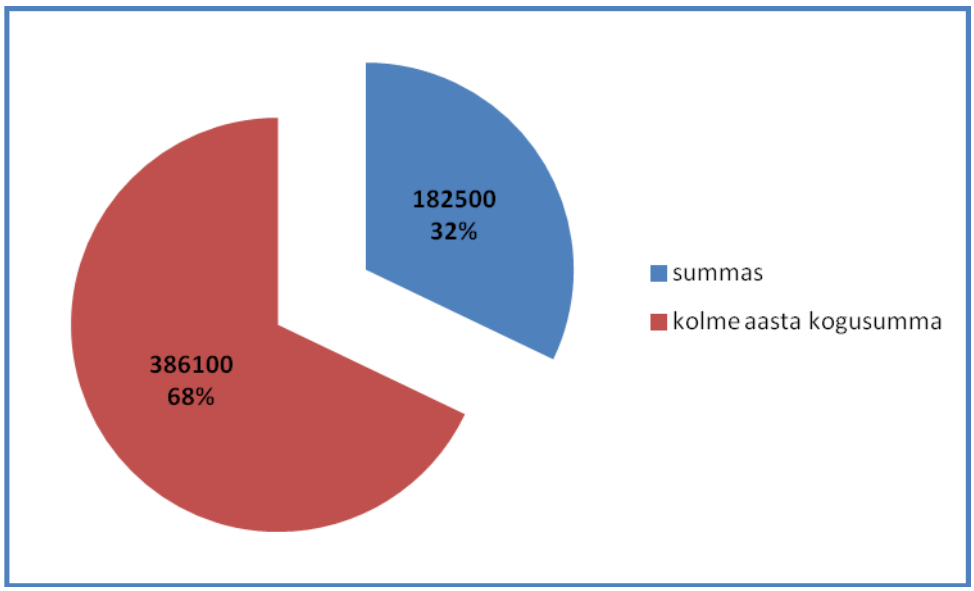

Joonis 19 Uma Lehe väljaandmise toetuse % toetuste kogusummast

Võro Selts VKKF annab lehte välja kaks korda kuus. Kokku on ilmunud programmiperioodi 2014-2016 aastatel 77 ajalehte (2014.aastal ilmus 25 numbrit, 2015. ja 2016.aastal 26 numbrit aastas) tiraažiga 10 300 eksemplari aastas (kokku 30900 eksemplari): Võru maakonnas 5036 eks, Põlva maakonnas 4000 eks, Valga maakonnas 600 eks, Tartu maakonnas 164 eks, mujalt keskmine tellijate arv 210 eks, lisaks ostuvõimalus Lehepunkti müügikohtadest. Ajalehed on leitavad internetist: http://umaleht.ee/

Iga ajalehe väljaandmist on toetatud keskmiselt 2340 euroga.

Vähem on esitatud ja seetõttu ka toetatud **kultuuri- ja koduloolisei uuringuid, teadustööde, konverentside, seminaride ja neil põhinevaid väljaandeid ning andmebaase**. Nimetatud projekte on toetatud kokku 6-l korral kokku 24 085 euroga. Enam on toetust saanud Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse võru keele ja kultuurialased tegevused Tartu Ülikoolis.

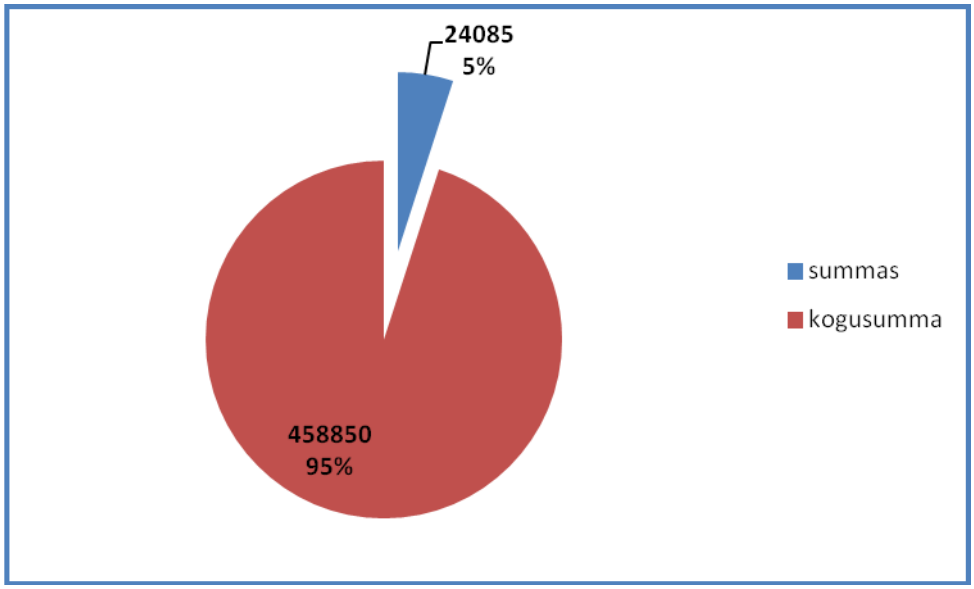

Joonis 20 Uuringute ja teadustööde toetuste % toetuste kogusummast

Näiteid: Võru Instituudi esindaja osalemine konverentsil „Sociolinguistic Symposium 20“ Jyväskyläs ja konverents Aig õdagumeresoomõ keelin, TÜ Lõuna-Eesti keele ja kultuuriuuringute keskuse tegevused.

Kokku on toetatud teadustegevuse projekte 24 085 euroga.

6. Vana Võrumaa kultuuriprogrammi uuringu lühikokkuvõte[1]

2017. aasta suvel viisid Tartu Ülikooli etnoloogia osakond ja Rakendusliku Antropoloogia Keskus Vana Võrumaa kultuuriprogrammi (edaspidi VVKP) piirkonnas läbi välitööd uurimaks seda, mida piirkonnas elavad inimesed mõistavad vanale Võrumaale eripärase kultuuripärandina, *võrokese* omakultuurina. Teisalt sooviti uuringuga välja selgitada programmi mõju piirkonna vaimsele kultuuripärandile.

Tähtsaim vana Võrumaa omakultuuri avaldumisviis on võru keel. Tegemist on kõige esimese ja tugevama identiteedimarkeriga. Kuigi võru keele prestiiž on suuresti ka VVKP toel kasvanud, siis sellegipoolest keele kõnelejate arv kahaneb, sest laste ja noorte võru keele oskus on endiselt pigem nõrk. Veidi soodsamas seisus on võru keel nendes peredes, kus lapsed käivad keelepesade programmis osalevas lasteaias või koolis, kuhu on sisse viidud võru keele õpe. Samavõrra oluline on ka keskkonna ja inimeste olemasolu kus ja kellega keelt rääkida. Keeleõpet võiks suuremal määral siduda teiste omakultuuriliste tegevustega nagu rahvamuusika, käsitöö, suitsusaun, kombed, toit. Samuti näidata kohalike tavade muutumist ja tuua esile nende tänapäevaseid ilminguid.

[1] Uuring on leitav Kultuuriministeeriumi kodulehel: http://www.kul.ee/et/uudised/uuringud
Rahvakultuuri Keskuse kodulehel: www.rahvakultuur.ee

Uuringust selgus, et kultuuriministeeriumi Vana Võrumaa kultuuriprogramm on oluline omakultuurivaldkonna rahastus võimalus piirkonna rohketele kultuurielu eestvedajatele. Programm on võimaldanud tekkida ja kesta mitmetel kultuuriruumi jaoks olulistel ettevõtmistel (nt keelepesad, Kaika suveülikool, Uma Pido; varasemalt ka Uma Leht), millele alternatiivsete rahastus võimaluste leidmine on ebatõenäoline. Eelnimetatud kogukonda ühendavad ettevõtmised, mille toetamise vajalikkuses ollakse veendunud, võtavad paraku aga ka suure osa programmi eelarvest, mis jätab vähe ruumi uutele algatustele. Samas tunnevad nende hästi toimivategi projektide eestvedajad pidevat ebakindlust rahastamisel. Ühe lahendusena nähakse seesuguste end juba tõestanud ettevõtmiste rahastamist tegevustoetustena väljaspool Vana Võrumaa kultuuriprogrammi eelarvet. See aitaks üksiti vähendada taju, et arvestades piirkonnas elavate inimeste arvu, on programmi eelarve ebaproportsionaalselt väike võrdluses teiste kultuuriruumidega.

Omakultuur vajab elujõulisuse tagamiseks strateegilist planeerimist ja konstruktiivset arutelu, mis soodustaks koostööd erinevate organisatsioonide vahel ning annaks *võrokese* omakultuuri liikumisele pikema perspektiivi. Lisaks kipub üks kõigi kultuurisündmuste ühiseid kitsaskohti olema kommunikatsioon ja turundamine. Hetkel puudub kasvõi keskne infoportaal, kust piirkonna inimesed saaksid teada ka ümberkaudsetes valdades toimuvatest üritustest. Vajadust tuntakse ka aktiivsemate sotsiaalmeediakanalite ja aktuaalse internetisisu järele, nagu näiteks YouTube'i videod, põnevad sotsiaalmeedia leheküljed või keeleõppe rakendused, mis lähendaksid üksiti võru keelt ja kultuuri nooremale põlvkonnale. Need algatused jäävad paljuski VVKP eelarvelise piiratuse taha. Lisaks oodatakse kultuuriministeeriumilt / VVKP-lt võimaluse leidmist MTÜ-de tegevustoetusteks.

Uuringust tulenevalt võib öelda, et VVKP on üldjoontes oma eesmärgid täitnud ja piirkonna inimesed peavad Vana Võrumaa kultuuriprogrammi väga vajalikuks ning selle mõju *võrokese* omakultuurile on olnud märgatav. Taotlejate rahulolu aitaks kasvatada veelgi internetipõhise taotlussüsteemi loomine ning (eituse saanud) taotluste põhjalikum tagasisidestamine. Uusi taotlejad aitaks leida läbimõeldum ja laiapõhisem kommunikatsioon, eriti just kultuuriruumi äärealadel, mille puhul on oht, et nimest tulenevalt võidakse programmi tajuda ainult Võru maakonna asjana. Rõhk võiks olla noortele programmi võimaluste tutvustamisel ning piirkonnaüleste projektide soodustamisel.

Nii Vana Võrumaa kultuuriprogramm kui ka kultuuripoliitika ja omakultuuriga seotud kommunikatsioonitegevus üldisemalt on pannud kohalikke nägema võru keelt, rahvamuusikat, suitsusauna või ka enda toidulauda omapärase ja väärtuslikuna. See aitab üksiti kaasa piirkonna arengule, mistõttu kõik uuringus osalejad loodavad ja ootavad ka tulevikus VVKP rahastus meetme jätkumist.

Kokkuvõte

„Vana Võrumaa kultuuriprogramm 2014-2017“ on aidanud hoida võru keelt elavas kasutuses nii meedias (ajaleht, raadio- ja telesaated) kui hariduses (keelepesad, võrukeelsed koolitunnid jpm) ning erinevatel võrukeelsetel sündmustel (võru keele- ja kultuurilaagrid, Kaika suveülikool, Uma Pido jpm). Programm on aidanud kaasa suitsusaunatavade püsimist toetavate ettevõtmiste korraldamisele. 2014. aastal kanti Võrumaa suitsusaunakombestik UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja.

Tänu laulu- ja rahvapeo Uma Pido korraldamisele on kasvanud võru keele maine ning võru keel on rohkem elavas kasutuses. Tuge on saanud piirkonna pärimusmuusika üritused, mis on aidanud populariseerida rahvamuusikat ja selle viljelejaid. Jätkatud on võrukeelsete etenduste ning raamatute väljaandmise toetamist.

Tagasisidena programmi nõukogu liikmetelt oleks programmi uuel perioodil vajalik eelarve suurendamine. Oluline on toetada rohkem pärandi uurimist (näiteks toidupärand) ning loomevaldkonda, kuid napi eelarve juures ei ole olnud võimalust nendes valdkondades projekte piisavalt algatada ega ka varasematel aastatel algatatud ettevõtmisi jätkata. Arvestades võru kultuuriruumi suurust, sh võru keele rääkijaid, peaks programmi uuel perioodil rohkem toetama ka ilukirjandusliku uusloomingu väljaandmist. Kaaluda tuleks toetuse suurendamist täiskasvanutele mõeldud võru keele õpetamisel ja õppematerjalide koostamisel. Toetuse suurendamist vajaksid ka rahvaluule, pärimuse ja kombestiku uurimisega seotud projektid, mille jaoks rahalisi vahendeid pole jätkunud. Probleemi lahenduseks on välja pakutud erinevates pärimuskultuuri valdkondades uute konkursside korraldamist. Taastada tuleks rahapuudusel katkenud koostöö Eesti Kirjandusmuuseumiga, et jätkata andmebaaside täiendamist Vana-Võrumaa piirkonna materjalide osas. Märgiti ära, et puudust tuntakse kvaliteetsündmustest, oodatakse rohkem suuri, märgilise tähtsusega sündmusi. Suitsusauna teemad vajaksid pikemaid ja süsteemsemaid kursuseid nii noortele kui ka täiskasvanutele. Rohkem peaks olema traditsiooniliste töövõtetega valminud käsitööesemete valmistamise projekte. Tähelepanu tuleks pöörata ajaloo, keele- ja kultuuri uuringute, erinevate teadusseminaride ja -konverentside projektide toetamisele, et viia teadmised kogukonnale ning teistele võru kultuuri huvilistele. Lastele suunatud pärimuskultuuri alaseid tegevusi peaks toimuma erinevates Võrumaa piirkondades rohkem.

Programmi uues tekstis vajab laiendamist toetatavate tegevuste loetelu, et suureneksid võimalused uute ideede realiseerimisel.

Kokkuvõtteks saame öelda, et käesolev programmiperiood oli tulemuslik - võro keele ja kultuuri tuntus on suurenenud, sest iga projekti tegevustega toodi uusi inimesi pärimuskultuurile lähemale. Kultuuriline eripära on ka üheks võtmeks piirkonna mainekujunduses, turundamisel ja majanduselu mitmekesistamisel. Seepärast on oluline võro kultuuri kogukonnale positiivset hoogu jätkuvalt juurde anda kultuuriprogrammi toega.

Kokkuvõte Vana Võrumaa kultuuriprogrammist 2014-2017 on koostatud perioodil mai – november 2017
Kokkuvõte on heaks kiidetud programminõukogu koosolekul … 2017
Kokkuvõtte koostas: Margit Salmar